

יוהרא במנהגי אבלות על ירושלים בתשעה באב ובמועדים אחרים \

הרב ליכטנשטיין

פתיחה

הנושא שאותו נבחן בשיעור זה הוא נושא כללי: יוהרא. במהלך השיעור נבחן את המושג כשלעצמו, ובפרט את יישומו ביחס לאבלות על החורבן בתשעה באב, ובמועדים אחרים.

פירוש המונח "יוהרא" הוא: התנהגות ייחודית, שאינה תואמת את הנוהג המקובל בחברה, או שאינה תואמת את רמת ה"יראת השמיים" של הנוהג באותו מנהג ייחודי.

האחרונים בחנו את מושג היוהרא על רקע קביעה אחרת של חז"ל, שלפיה כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט. הצד השווה לשני העניינים הוא בחידוש של נוהג שאיננו נוהג מקובל. כידוע, ישנם מנהגים שאינם תקפים, כמבואר בירושלמי בתענית (פרק א' הלכה ו'), וכפי שכתבו הראשונים בהקשרים שונים¹. אם כן, נשאלת השאלה מהם מנהגים ראויים שכדאי לקבלם, ומהם מנהגים שלא כדאי לקבלם, אם מצד העובדה שהם מנהגים שאינם תקפים, ואם מצד היוהרא שבהם. כמובן, שאלה זו היא שאלה נרחבת, ואין כאן המקום ללבנה².

ההתייחסות ההלכתית ליוהרא

השאלה הראשונה שאותה יש לבחון היא האם אנו מקבלים להלכה את מושג ה"יוהרא". דומה, שבשאלה זו נחלקו הדעות בסוגיית הגמרא בברכות ובפסחים. במשנה בברכות טז: נאמר:

"חתן אם רוצה לקרות קריאת שמע לילה הראשון - קורא. רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא כל הרוצה ליטול את השם יטול".

בדעת התנא קמא גלומות שתי הנחות:

הנחה א' - חתן אינו מסוגל לכוון כראוי.

הנחה ב' - כשלא ניתן לכוון כראוי, עדיף לא לקרוא קריאת שמע כלל. כידוע, ישנן רמות טירדה מסוימות הפוטרות מן התפילה, אך דין התפילה חמור יותר מקריאת שמע (כפי שמצאנו ביחס לשיכור, שלדעת הרמב"ן יקרא ק"ש אך לא יתפלל; או במי שאינו לבוש כראוי, שלדעת רש"י יקרא ק"ש אך לא יתפלל). עם זאת, נראה שרמת הטירדה של החתן גבוהה עד כדי כך שהיא פוטרת אותו אפילו מקריאת שמע.

בביאור דעת רשב"ג, מגייסת הגמרא (יו: 3) את מושג היוהרא:

"למימרא, דרבן שמעון בן גמליאל חייש ליוהרא ורבנן לא חיישי ליוהרא - והא איפכא שמעינן להו! דתנן: מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב - עושין, מקום שנהגו שלא לעשות - אין עושין, וכל מקום תלמידי חכמים בטלים; רבן שמעון בן גמליאל אומר: לעולם יעשה כל אדם את עצמו כתלמיד חכם. קשיא דרבנן אדרבנן, קשיא דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל!"

אם כן, ישנה סתירה בדעת רשב"ג, שבנידון דקריאת שמע חושש ליוהרא, ואילו ביחס למלאכה בתשעה באב סבור שאין חשש ליוהרא. סתירה מקבילה קיימת גם בדעת החכמים.

ביישוב קושייה כפולה זו, מציעה הגמרא שתי תשובות:

"אמר רבי יוחנן: מוחלפת השיטה.

רב שישא בריה דרב אידי אמר: לעולם לא תחליף, דרבנן אדרבנן לא קשיא: קריאת שמע כיון דכולי עלמא קא קרו ואיהו נמי קרי - לא מיחזי כיוהרא, הכא, כיון דכולי עלמא עבדי מלאכה ואיהו לא קא עביד - מיחזי כיוהרא; דרבן שמעון בן גמליאל אדרבן שמעון בן גמליאל לא קשיא: התם בכונה תליא מילתא, ואנן סהדי דלא מצי לכווני דעתיה. אבל הכא, הוואה אומר: מלאכה הוא דאין לו, פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא".

ביחס לתירוץ הראשון, מתעוררת מאליה השאלה הקבועה: מהי השיטה המוחלפת. אך אין ספק שהתירוץ העקרוני יותר הוא התירוץ השני, שמבחין בין התחומים. לדעת חכמים, ישנו פטור מיוחד מקריאת שמע, ואם אדם לא נהנה מאותו פטור, ומתאים את דינו לדין כלל הציבור שקורא קריאת שמע, אין בכך יוהרא. לדעת רשב"ג, דווקא זה שמעיד על עצמו בפירוש שמסוגל לכוון בקריאתו מתנהג כיוהרא, ולכן אל לו לקרוא.

¹ עיין בסיכום השיעור בעניין מלאכה בתשעה באב, סקירה תמציתית של הדעות בנידון.

² הרא"ל הפנה את תשומת הלב לספר בשם "טל אמרתי" שערך דיון מקיף בשאלה זו. המחבר בן זמננו, והקדיש ספר שלם "לתורת מנהגי איסור".

³ סוגייה מקבילה מצויה בפסחים נה. .

ישנו הבדל מהותי בין שני התירוצים בגמרא. על פי התירוץ הראשון, ישנה מחלוקת תנאים עקרונית האם חוששים ליוהרא או לא. לכאורה, הפסיקה באותה מחלוקת תשפיע גם על עניין היוהרא בתחומים אחרים. ברם, על פי התירוץ השני, לא קיימת מחלוקת גורפת, ויש לבחון כל מקרה לגופו. ממילא, גם אם נגיע למסקנה כזו או אחרת ביחס למלאכה בתשעה באב או ביחס לקריאת שמע לחתן, לא בהכרח נוכל ללמוד ממנה על עניין היוהרא בהקשרים אחרים.

דומה, שהראשונים אכן נחלקו בשאלת פסיקת ההלכה. הרמב"ם (הל' קריאת שמע, פ"ד ה"ז) פסק:

"כל מי שהוא פטור מלקרות קריאת שמע אם רצה להחמיר על עצמו לקרות קורא, והוא שתהא דעתו פנויה עליו, אבל

אם היה זה הפטור מלקרות מבוהל אינו רשאי לקרות עד שתתיישב דעתו עליו".

דהיינו, הרמב"ם מאפשר לחתן לקרוא קריאת שמע, ואינו חושש ליוהרא. יש מן הראשונים שחלקו על הרמב"ם, ואפשר שזו דעת הראב"ד שם:

"ומה בכך יקרא ויהא כקורא בתורה ולא יהיה כפורק שם שמים מעליו ואין זה דומה לתפלה ואין חוששין עתה

ליוהרא שהדבר ידוע לרוב הקוראים והמתפללים שאינה אלא מצות אנשים מלומדה".

מדברי הראב"ד עולה, שאילו הציבור אכן היו זוכים לכוון בקריאת שמע, החתן לא יכול היה לוותר על הפטור שהוענק לו על ידי חכמים. דברים אלה של הראב"ד מתחדדים במרדכי בברכות (סימן נ'):

"מיהא אן, שבשום פעם אין אנו מכוונים היטב, גם חתן יש לו לקרות, דאדרבה מיחזי כיוהרא אם לא יקרא, כלומר:

"אני מכון בכל שעה".

אם כן, המרדכי קובע בפירוש שאנו אכן חוששים ליוהרא, אלא שיש לבחון על פי המציאות שבשטח מהי היוהרא.

ראשונים אחרים נקטו את עמדת רב שישא בר אידן, וכאמור, על פי עמדה זו יש לבחון כל מקרה לגופו.

פשטות דעת הפוסקים, שאנו אכן חוששים ליוהרא. כך, למשל, ביחס למקום שמקדימים להתפלל בו ערבית, קבע הרמ"א (אורח חיים, רל"ה א') שאסור ליחיד להחמיר על עצמו ולהתפלל לאחר צאת הכוכבים, ואם עשה כן – מתחזי כיוהרא. וכך מצאנו גם בהקשרים נוספים.

הסבר עניין היוהרא

אם כן נקבל את מושג היוהרא, עלינו לשאול מה פשרו ומה נימוקו.

השולחן ערוך (אורח חיים, תקע"ה א') פסק:

"סדר תעניות שמתעניין בארץ ישראל על הגשמים כך הוא: הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים, מתחילין תלמידי

חכמים בלבד להתענות שלשה תעניות ב' וה' וב', וכל התלמידים ראויים לכך; ודין תעניות אלו כדין תענית יחיד".

ומעיר הט"ז שם:

"וכל התלמידים ראויים כו'. - בטור כתב וז"ל וכל תלמיד יכול להחזיק עצמו בחזקת ת"ח ואין בו משום יוהרא אבל לא

שאר העם. הקש' ב"י דלפ"ז ברצונו תליא מלתא ולא משמע התם הכי דת"ר אל יאמר אדם תלמיד אני איני ראוי

להיות יחיד אלא כל ת"ח הם יחידים משמע שצריכין הם לעשות כיחידים ודחק לתרץ. ונראה דלק"מ דודאי חיוב הוא

על כל תלמיד דאין יכול להפקיע עצמו לומ' פטור אני דיהיה מצוה הבאה בעבירה כי יוהרא היא, קמ"ל דאין כאן עביר'

כלל דלענין יוהרא היתר הוא ממילא נשארה המצוה לבדה וע"כ אין יכול להפקיע ממנה".

הט"ז מסביר, שאין יוהרא בכך שאדם נוהג במנהג תלמידים. בדברי הט"ז מתחדשים שני חידושים:

חידוש א' – ישנם מצבים שיש בהם יוהרא אף בדבר שאדם מחוייב בו. ובנידון דהט"ז, תלמידי חכמים מחוייבים להתענות, אך אילו היתה בעיית יוהרא, הם היו רשאים להתנער מהתענית מחמת אותה יוהרא.

חידוש ב' – הט"ז קובע, שהליקוי הקיים במצב שיש בו יוהרא הוא ליקוי של "מצוה הבאה בעבירה". לא ברור האם הט"ז מתכוון להשתמש בביטוי זה במשמעותו הקלאסית, או שמא מדובר על ביטוי מושאל. באופן כללי, ישנם שני מודלים במצוה הבאה בעבירה: א. לולב גזול, ושאר מצוות המתקיימות בחפצא של איסור; ב. שיחרור עבד לצורך מניין, ושאר מצוות שבדרך לביצוען עוברים עבירה. בהקשר זה האחרון, ידועים דברי הירושלמי בשבת, המבחין בין מצוות שעליהן ניתן לומר "היא גופה עבירה", ובין מצוות שהעבירה מצויה בדרך אליהן, אך לא במצוה עצמה. בכך חולק על הירושלמי על הבבלי בברכות, שקובע ששיחרור עבד לצורך מניין אכן יש מצוה הבאה בעבירה.

המודל הראשון של מצוה הבאה בעבירה ודאי לא נוגע כלל לענייננו. המודל השני עשוי להתאים ליוהרא, אך כאמור, הוא נתון במחלוקת בין הבבלי והירושלמי.

אם כן, לדעת הט"ז בנידון השולחן ערוך כאן אין יוהרא, אך אילו היתה יוהרא, הרי שהיא היתה מובילה למצב של מצוה הבאה בעבירה. אין ספק, שהצעה זו היא הצעה מחודשת.

דומה, שההבנה הפשוטה ביותר של עניין היוהרא הוא זה הנזכר ברש"י בברכות יז :

"אם לא הוחזק חכם וחסיד לרבים אין זה אלא גאווה, שמראה בעצמו שיכול לכוין לבו".

רש"י מסביר, שהאיסור ביוהרא נובע מגאווה. יש לדייק בדברי רש"י: מראה בעצמו, ולא מראה לעצמו; דהיינו, איסור גאווה קיים אך ורק להפגנה ציבורית כלפי חוץ. ואמנם, כך הבינו פוסקים רבים, שעניין היוהרא קיים אך ורק בציבור⁴.

אולם, הרא"ל קבע שאין הכרח בהבנה זו. ניתן להבין שרש"י מזכיר את העובדה ש"מראה בעצמו", משום שאכן הרמה האוביקטיבית היא זו שקובעת. כלומר, אם האדם מוחזק בחסידות כלפי חוץ, הרי שהפעולה שיעשה לא תהיה פעולה של יוהרא! אם כן, הציבור שמסביב הוא זה שקובע האם בשורש הדבר אכן מדובר על יוהרא, אך היוהרא כשלעצמה מתייחסת לאדם עצמו.

הסבר שלישי לעניין היוהרא הוא הפגיעה ברבים, וזאת בשני ניסוחים:

ניסוח א' – מנהגים חריגים ומיוחדים מעוררים מחלוקת חברתית וציבורית. פעמים רבות קורה, שלא נוח לציבור שיש בקירבו אדם שמתרברב ומתנהג בצדיקות.

ניסוח ב' – הנוהג במנהג מיוחד כביכול תוקף את אלה שלא נוהגים אותו מנהג, ומזלזל בהם. באופן כללי, בכל יוהרא והתנשאות יש בעיה הן מצד עצמן, והן מצד הפגיעה בזולת שיש בהן.

ובכן, ישנם חששות שונים ביוהרא, ובעיקר שלושה:

חשש א' – מצוה הבאה בעבירה.

חשש ב' – גאווה ציבורית וגאווה פרטית.

חשש ג' – פגיעה ציבורית ויצירת מחלוקת.

אלא, שחרף חששות אלה, חשוב לזכור את צידו השני של המטבע. בהחלט ייתכן, שישנם דברים שבהם יש יוהרא, ואולם אנו מוכנים "לסבול" את אותה יוהרא, כדי להשיג מטרה אחרת. כך, למשל, אם חתן יקרא קריאת שמע אפשר שיש בכך יוהרא, ואולם בסופו של דבר הוא ירוויח מצוה מדאורייתא. אם כך, ניתן היה לומר שבדבר הרשות לעולם חוששים ליוהרא, אך בעניינים הנוגעים לתורה ומצוות יש לשקול כל מקרה לגופו.

יוהרא בתשעה באב ובאבלות על החורבן

לאור היסודות שהצגנו עד כה, נבחן את עניין היוהרא בכל הנוגע לאבלות על החורבן, בתשעה באב ובמועדים אחרים. ביחס לתשעה באב, ישנן פעולות שונות שאינן מחויבות, אך הנוהגים בהן – תבוא עליהם ברכה. וכך פוסק הרמב"ם (הל' תעניות, פ"ה הי"א):

"תלמידי חכמים אין נותנין זה לזה שלום בתשעה באב, אלא יושבים דוים ונאנחים כאבלים, ואם נתן להם עם הארץ שלום מחזירים לו בשפה רפה וכובד ראש".

הרמב"ם פוסק, שהדרישה ההלכתית להימנע משאילת שלום בתשעה באב מתייחסת אך ורק לתלמידי חכמים. ברור מהרמב"ם שראוי לכל אחד לנהוג כך, אך כאמור, מעיקר הדין הדרישה מופנה דווקא כלפי תלמידי חכמים.

פסיקה דומה מצאנו שתי הלכות קודם לכן (פ"ה הי"ט), ביחס לסעודה מפסקת:

"זו היא מדת כל העם שאין יכולין לסבול יתר מדאי, אבל חסידים הראשונים כך היתה מדתן, ערב תשעה באב היו מביאין לו לאדם לבדו פת חרבה במלח ושורה במים ויושב בין תנור וכירים ואוכלה ושותה עליה קיתון של מים בדאגה ובשממון ובכיה כמי שמתו מוטל לפניו, וכזה ראוי לחכמים לעשות או קרוב מזה".

גם כאן, קובע הרמב"ם שישנו מנהג מיוחד שמתאים ל"חסידים הראשונים" או ל"חכמים".

גם בשולחן ערוך (סימן תקנ"ה סעיף ג') מצאנו מנהגים ייחודיים ליחידים:

"ויש מי שנוהג לשכב בליל תשעה באב מוטה על הארץ, ומשים אבן תחת ראשו".

אם כן, לפנינו מנהגים שונים, שלכאורה אין בהם כל בעיה של יוהרא.

והנה, למרות דברים אלה מסופר בגמרא בבבא קמא (נט. -):

אליעזר זעירא הוה סיים מסאני אוכמי וקאי בשוקא דנהרדעא, אשכחוהו דבי ריש גלותא וא"ל: מאי שנא הני מסאני? אמר להו: דקא מאבילנא אירושלים. אמרו ליה: את חשיבת לאיתאבולי אירושלים? סבור יוהרא הוה, אתיוה וחבשוה".

⁴ בסיס לעמדה זו מצוי בדעת רב נטרונאי גאון, שקבע שאין לאחוז ציציות בקריאת שמע, משום שמדובר על יוהרא. רב נטרונאי הדגיש, שאיסור זה קיים אך ורק בציבור, ולא ביחיד.

רש"י והתוס' שם מסבירים, שבאותם ימים נעליים שחורות היו מנהג אבלים, והמון העם לא היו נועלים אותן. לכן, החליטו שוטרי ריש גלותא לאסור את אליעזר זעירא, על שנוהג מנהג ייחודי כאילו היה תלמיד חכם מופלג. בסופו של דבר, הוכיח אליעזר לזעירא לאנשי ריש גלותא שהוא "גברא רבה", משום שעמד בהצלחה במבחן על מסכת בבא קמא.

כמה אחרונים הסיקו מדברי הגמרא את המסקנה המתבקשת, שלפיה אבלות יתירה על החורבן היא נחלתם של יחידי סגולה, שאכן מוגדרים "גברא רבה"; ואולם להמון העם אין להתאבל יותר מדי. השאלה הנשאלת היא מה היחס בין סוגייה זו ובין הסוגייה שראינו לעיל ביחס למלאכה בתשעה באב. ביתר שאת יש לשאול, מדוע הגמרא בבבא קמא לא מזכירה בפירוש את המחלוקת הקיימת בגמרא בברכות בדבר החשש ליוהרא. שאלות מקבילות מתעוררות גם בסוגייה אחרת, במסכת תענית. המשניות בפרק הראשון במסכת תענית סוקרות את התעניות על הגשמים, וקובעת שיש תעניות שהן תעניות ל"יחידים". הגמרא בדף י: מסבירה שישנם שני מעמדות: "תלמיד", ו"יחיד". בהמשך לכך קובעת הגמרא:

"תנו רבנן: לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד - עושה, תלמיד - עושה, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: עושה, וזכור לטוב. לפי שאין שבח הוא לו, אלא צער הוא לו. תניא אידך: לא כל הרוצה לעשות עצמו יחיד - עושה, תלמיד - עושה, דברי רבי שמעון בן אלעזר. רבן שמעון בן גמליאל אומר: במה דברים אמורים - בדבר של שבח, אבל בדבר של צער - עושה, וזכור לטוב, שאין שבח הוא לו אלא צער הוא לו".

על פי הגירסה שלפנינו, אסור לאדם לעשות עצמו יחיד או תלמיד. ר' יוסי מתייחס לשני המעמדות, וקובע שאין בהם יוהרא, משום ש"צער הוא לו". קביעה זו עשויה להתפרש בשתי דרכים:

דרך א' – לדעת ר' יוסי אכן יש כאן יוהרא, אלא שבמקרה זה הותר לאדם לחטוא ביוהרא, כדי שיצטער עם הציבור על חסרון הגשמים.

דרך ב' – ר' יוסי קובע, שמאחר שצער הוא לו, הרי שאין כאן יוהרא כלל.

כך או כך, ניתן לומר שמחלוקת התנאים נובעת מההסברים השונים שהעלנו לעיל. אם הבעיה ביוהרא היא אך ורק בגאווה הציבורית, הרי שכאן אין יוהרא, משום שלא מדובר על מעשה ניכר. ואולם, אם יש חשש ליוהרא גם בין האדם לבין עצמו, הרי שכאן יש חשש ש"לפום צערא – יוהרא"; האדם מצער עצמו בצורה משמעותית, ולכן עלול להחזיק טובה גדולה לעצמו, ולבוא לידי יוהרא.

רש"י על אתר מציג גירסה אחרת בדברי הגמרא⁵, שמחלקת בין תלמיד, שרשאי להעלות עצמו בדרגה ולקבוע שהוא "יחיד"; ובין אדם פשוט, שאינו רשאי להפוך עצמו לתלמיד. על פי גירסה זו, חידושו של ר' יוסי הוא, שאפילו אדם פשוט רשאי לעשות עצמו תלמיד.

כאמור לעיל, גם כאן יש לשאול: מדוע לא קושרת הגמרא את שאלת ההתנהגות כיחיד או כתלמיד לעניין היוהרא שנזכר בגמרא בברכות ובפסחים?!

הרא"ל הציע את התשובה הבאה. בגמרא בברכות ובפסחים ישנו דיון בפעולות מסוימות, ללא התייחסות קטגורית למעמדו של האדם כשלעצמו. לפיכך, יש מקום לומר שאין חשש ליוהרא, גם אם מדובר על מנהג ייחודי. ואולם, בגמרא בתענית האדם לא רק מעוניין להתענות בתענית הגשמים, אלא גם להגדיר עצמו כ"יחיד" או כ"תלמיד". בנקודה זו, נראה שיש יוהרא לכולי עלמא, וללא קשר למחלוקת שבסוגייה בפסחים ובברכות.

לאור הצעה זו, נשוב ונבחן את דברי הגמרא ביחס לתשעה באב. הגמרא בפסחים עוסקת בעשיית מלאכה בתשעה באב, ובאדם ש"עושה עצמו תלמיד חכם". לכאורה, על פי החילוק שהצענו, באדם המגדיר את זהותו יש יוהרא לכולי עלמא, ומדוע יש בכך מחלוקת?!

נראה לומר, שבמלאכה בתשעה באב לא מטילים משימה ציבורית על כתפי האליטה של תלמידי החכמים, אלא מציבים דרישה הלכתית פשוטה יותר. לכן, מי שמתענה בתענית היחידים על הגשמים, דוחק עצמו לתוך חבורת האליטה הציבורית. מאידך, במלאכה בתשעה באב ישנה הדרגה מסוימת של החיובים, ולכן יש יותר מקום לאפשר לכל אדם לנהוג במנהג תלמידי החכמים.

הטענה המוצעת כאן תתחדד לאור סוגייה אחרת, במסכת סוכה. במשנה בסוכה כה. נאמר, שמותר לאכול ארעי חוץ לסוכה. והנה, מספרת המשנה בדף כו: :

⁵ הדבר תלוי בגירסה המדויקת בתוספתא בתענית, פרק א' הלכה ז'.

"מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל, ולרבן גמליאל שני כותבות ודלי של מים, ואמרו: העלום לסוכה. וכשנתנו לו לרבי צדוק אוכל פחות מכביצה, נטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה, ולא בירך אחריו".

כמובן, סיפור זה סותר את המשנה הקודמת, ועל כך אומרת הגמרא שם:

"מעשה לסתור! חסורי מחסרה והכי קתני: אם בא להחמיר על עצמו - מחמיר, ולית ביה משום יוהרא"⁶.

מדוע אין יוהרא בהקפדה לאכול אכילות ארעיות רק בתוך הסוכה? נראה לומר, שמצות סוכה היא "מצוה גמישה", דהיינו – ישנה דרישה מינימלית, אך אין תיקרה מקסימלית. עיקר המצוה בסוכה היא "תשבו כעין תדורו", אלא שמטבע הדברים ישנן רמות שונות של דירה, ולכן ניתן לקיים את המצוה ברמות שונות, בהתאם לרמת הידור.

עצם ההנחה שישנן רמות שונות במצוה היא הנחה פשוטה, ונראה שהמעבר בין אותן רמות איננו כרוך ביוהרא. כאמור לעיל, כך יש לפרש ביחס למלאכה בתשעה באב: מדובר על רמות שונות של קיום האבלות והתענית, ולא על משימה מיוחדת המוטלת על תלמידי חכמים. ממילא, הנוהג במנהג תלמידי חכמים לא לעשות מלאכה איננו חוטא ביוהרא.

לסיכום, ישנם תרחישים שונים שאין בהם יוהרא:

תרחיש א' – דבר שיש בו צער, לדעת ר' יוסי.

תרחיש ב' – דבר המתבצע בצינעה, על פי חלק מההבנות ברש"י.

תרחיש ג' – כאשר ישנן רמות שונות בקיום מצוה, ואדם מבקש להגיע לקיום ראוי ומהודר יותר.

לאור האמור, נחזור ונבחן את דברי הגמרא בבבא קמא⁷. ניתן לומר, שבתשעה באב ישנה חובה כללית להתאבל, וכל תוספת באבלות היא בגדר הידור מצוה. אך מה דין האבלות בשאר ימות השנה? הגרי"ד נהג לומר, שאבלות על החורבן איננה אבלות בגברא. ואולם, הרא"ל טען שבפסוק בישיעיהו נאמר בפירוש שאנחנו "אבלי ציון", ומשתמע שיש מושג של אבלות בגברא. אם כך, אדם שינהג במנהגי אבלות ייחודיים, כגון נעילת נעליים שחורות, יהפוך עצמו בגברא לאחד מ"אבלי ציון". בתשעה באב כולנו אבלי ציון (כפי שאנו אומרים בפירוש בתפילה), ולכן אין חשש ליוהרא. ואולם, בשאר ימות השנה, אדם שינהג במנהגי אבלות יגדיר ויסווג עצמו בקבוצה מסוימת, וכפי שבארנו לעיל, מי שמשיך עצמו לאיזושהי קבוצה אכן נתקל בבעיה של יוהרא.

⁶ הר"ן והריטב"א שם בחנו את היחס בין עניין זה של יוהרא ובין סוגיית "הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט", ויעויין שם.

⁷ בספר "דבר שמואל" (המצוטט בספר "טל אמרתי" הנ"ל) מציע, שכל דבר שעשוי להפוך לנחלת הכלל – אין בו יוהרא. אלא שהסבר זה מוסיף על הקושי בגמרא בבבא קמא: הרי כל אדם יכול לנעול נעליים שחורות, ומדוע שנראה פעולה זו כיוהרא?!